ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼

ਲੇਖਕ

ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਰਸਪ

ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

11, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ,
ਡਾਕ ਘਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Sapat Sindhu De Mahapurash

by

Dr. Naresh Kumar
Dr. Harjinder Singh
Assistant Professor
Deptt. of Punjabi and Dogri
Central University of Himachal Pardesh
Dharamshala
Mob. +91 987 888 9269 • 946 383 5412

Copyright ©
Dr. Naresh Kumar
Dr. Harjinder Singh
All rights reserved
Not part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the writer and publishers

ISBN : 978-81-7143-728-3

First Edition : 2023

Published in India by:
Ravi Sahit Parkashan
Shop No. 11, G.N.D.U Shopping Complex
P.O. Khalsa College, G.T. Road, AMRITSAR-143 002

Printed in India by:
D.K. Fine Art Press, Delhi

ਤਤਕਰਾ

- ਭੂਮਿਕਾ 9
- ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਰਹਿਬਰ : ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ 11
- ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ : ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ 15
- ਸੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਖਾ : ਰਾਜਾ ਪੋਰਸ 19
- ਮਹਾਨ ਬਲੀਦਾਨੀ : ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾਹਿਰ ਸੇਨ 22
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ : ਲਲਿਤਾਦਿੱਤਯ 25
- ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਸੁਮੇਲ : ਲੱਲੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇਵੀ 28
- ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ : ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ 32
- ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਆਦਿ-ਕਵੀ : ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਵਾਲਮੀਕ ਜੀ 37
- ਅਖੰਡ-ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਨਸਾਜ਼ : ਖ਼ਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗੱਫਾਰ ਖ਼ਾਨ 42
- ਭਾਰਤੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ : ਅਚਾਰੀਆ ਪਾਣਿਨੀ 46
- ਉਦਾਸੀ ਮੱਤ ਦੇ ਬਾਨੀ : ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ 52

ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ [illegible] ਵੈਦਿਕ ਵਿਚਾਰ [illegible] ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰਿਧ ਇਲਾਕਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਧੂ ਸਮੇਤ ਸੱਤ ਨਦੀਆਂ [illegible] ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਪਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ [illegible] ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਬ-ਉੱਤਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤਰ ਨਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ 6 ਨਦੀਆਂ ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਝਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ, ਸਰਸਵਤੀ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਖਰ ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਗਭਗ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਾ ਪੰਜਾਬ (ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਲਹਿੰਦਾ) ਅੱਜ ਦਾ ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਲੱਦਾਖ, ਗਿਲਗਿਤ, ਬਲਤਿਸਤਾਨ, ਖੈਬਰ ਪਖਤੂਨਖਵਾ ਅਤੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤਾਂ ਕਾਬਲ ਨਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਕਾਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਮੋਹਿੰਜੋਦੜੋ ਹੜੱਪਾ ਕਾਲ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਜੋ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਤੱਕ ਵੀ ਫੈਲੀ। ਉਸੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਪਾਣਿਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਸੂਤਰ ਇਥੇ ਹੀ ਰਚੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਵੀ ਇਥੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਈ। ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵੀ ਇਸੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਗੂੰਜੀ। ਬੋਧੀਆਂ ਦੀ ਚੌਥੀ ਸੰਗਤੀ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੋਰਸ ਨੇ ਲੱਕ ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਤਾਜ਼ਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪੰਦਰਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਿੰਧ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੀ। ਇਸੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਵਿਹੀਨ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ ਲੜਾਉਣ ਦਾ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ, ਖਾਸ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ।

ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਚੰਦ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ
ਸਲਾਹਕਾਰ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ

ISBN : 978-81-7143-728-3
9 788171 437283
Rs. 150/-

ਰਸਪ ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143002
e-mail : ravisahitparkashan@yahoo.co.in